

2023

Kaupunkien ja kuntien kestävyyden ristikkäisvaikutukset:

Työkaluja ja ehdotuksia tunnistamiseen ja arviointiin sekä synergioiden vahvistamiseen

SUSANNA SEPPONEN, JANI PÄIVÄNEN, ULLA VÄRRE, MATLEENA
MOISIO, FILEMON WOLFRAM, JOONAS SÖDERHOLM,
JOHANNA LEHTO
GAIA CONSULTING OY JA SWECO FINLAND OY

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

KESTÄVÄ
KAUPUNKI

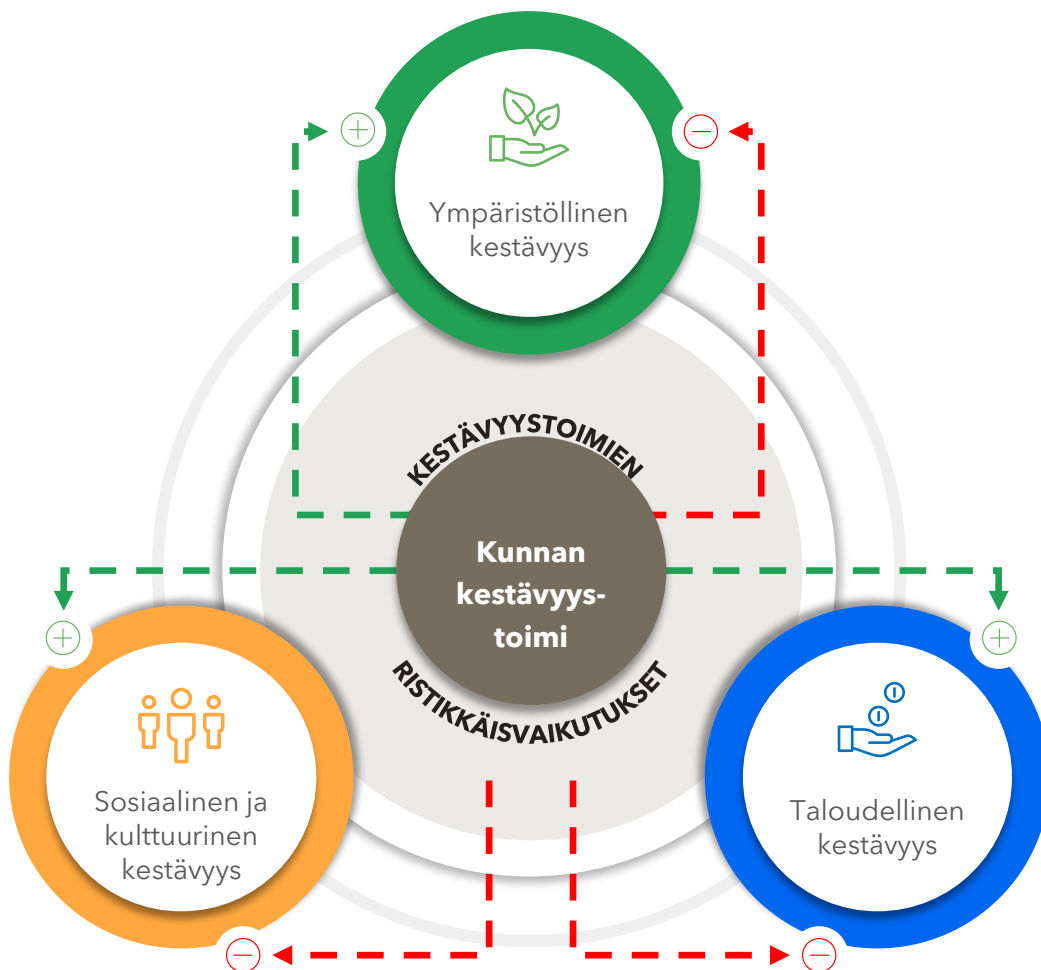

Sisällysluettelo

1 Johdanto	2
2 Työn toteutus ja menetelmät	4
2.1 Tukitarpeet ristikkäisvaikutusten arviointiin.....	4
2.2 Työtavat ristikkäisvaikutusten arviointiosaamisen kasvattamiseksi.....	4
2.3 Hankkeen toteutuksen reflektointi	7
3 Tilannekuva kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten arvioinnin haasteista kunnissa	8
3.1 Yleisiä haasteita.....	8
3.2 Arviointiin liittyviä haasteita	10
4 Hankkeessa kehitetyt työkalut ja muita saatavilla olevia työkaluja .	11
4.1 Hankkeessa kehitetyt työkalut.....	13
4.1.1 Apukysymykset yleiskuvan luomiseksi	14
4.1.2 Vaikutusketjujen hahmottamisen visualisointi.....	15
4.1.3 Taulukkotyökalu olennaisten vaikutusten tunnistamiseen ja erittelyyn.....	16
4.1.4 Arviointisuunnitelman tukikehikko	18
4.1.5 Tunnistettujen vaikutusten sanoittaminen viestintään	18
4.1.6 Kaaviokuva ristikkäisvaikutusten arvioinnista osana kunnan päätöksentekoprosessia.....	20
4.2 Muita saatavilla olevia työkaluja: Esimerkkejä kunnista ja muista hankkeista	21
4.2.1 Kuntaliiton SDG-analyysikanvas.....	21
4.2.2 Kokeiluna kehitetty yleisten alueiden moninäkökulmainen tarkastelukehikko..	22
4.2.3 Kuopion kaupungin vaikutusten ennakoarviointilomake	22
4.2.4 Kestävän kaupunkikehityksen indikaattorit	24
4.2.5 Tulossa: Urbarian kaupunginosien kestävyysindikaattorit.....	24
4.2.6 Tulossa: Ympäristöministeriön haastekimpputyön tulokset.....	24
4.3 Muita ristikkäisvaikutusten tunnistamista helpottavia resursseja	24
4.3.1 Ympäristö- ja ilmasto-vaikutukset	25
4.3.2 Sosiaaliset vaikutukset.....	25
5 Yhteenveto ja ehdotukset mahdollisuuksista vahvistaa kestävyystyön positiivisia ristikkäisvaikutuksia	26

1 Johdanto

Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda 2030 tavoittelee maapallon ja ihmisten hyvinvoinnin turvaamista kokonaisvaltaisella lähestymistavalla. Agenda 2030:n keskeisinä sisältöinä ovat ihmiset, planeetta, hyvinvointi, rauha ja yhteistyö sekä kumppanuudet. Kunnilla on erityisen tärkeä rooli kestävän kehityksen toteuttamisessa, ja tämä on tunnistettu Agenda 2030:ssa sekä YK:n vuonna 2016 hyväksytyssä uudessa kaupunkikehitysohjelmassa (New Urban Agenda). Kuntien mahdollisuudet vaikuttaa konkreettisesti kestävän kehityksen edistämiseen ilmenevät niin strategisissa linjauksissa, periaatteissa ja toimintatavoissa kuin lukemattomissa käytännön ratkaisuissa.

Kuva 1_ Kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten eri ulottuvuudet.

Kestävän kehityksen kokonaisvaltainen edistäminen vaatii kestävyiden kaikkien näkökulmien ymmärtämistä. Kun kaupungin toimia katsotaan yhtä aikaa taloudellisesta, ympäristöllisestä, sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta, voi ilmetä selkeästi positiivisia, negatiivisia tai keskenään ristiriitaisia vaikutuksia. Ellei näitä vaikutuksia tunnusteta, voivat suunnitellut kestävän kehityksen toimet tuottaa yllättäen sellaisia vaikutuksia, joihin ei pyritty.

Ristikkäisvaikutuksilla tarkoitetaan tilannetta, jossa yhtä kestävyden ulottuvuutta parantava toimi tukee myös muita kestävyden ulottuvuuksia tai on päin-vastoin ristiriidassa näiden kanssa. Tapauksissa, joissa kestävyden eri näkökulmat tukevat toisiaan, kokonaisvaltainen tarkastelu voi luoda lisää ymmärrystä suunniteltujen toimien merkittävydestä.

Suomen kansallisen kaupunkistrategian tavoitteena on, että kaupungit yhdessä valtion kanssa ovat kestävä kehityksen edelläkävijöitä niin Suomessa kuin maailmalla. Strategiassa korostetaan valtion ja kaupunkien tasaveroista kumppanuutta kaupunkipolitiikassa ja kestävyystyössä. Erikseen mainitaan sosiaalisen kestävyden voimistaminen ja sen edellytyksenä yhteisen tietopohjan luominen mm. hyvinvointitiedon integroimiseksi päätöksentekoon, toimenpiteiden suuntaamiseen ja vaikuttavuuden seuraamiseen. Ympäristöministeriön Kestävä kaupunki -ohjelmalla tuetaan kumppanuuslähtöisesti erityisesti kaupunkien omaa toimintaa kohti kestävä kaupunkikehitystä. Ohjelma on myös yksi keskeinen kaupunkikehittämisen strategisen yhteistyön ja valtioneuvoston kaupunkipolitiikkakokonaisuuden työväline.

Tuki kaupunkien ja kuntien ristikkäisvaikutusten arvioinnille -hanke toteutti osaltaan Kestävä kaupunki -ohjelman tavoitteita. Työssä

- tuettiin kaupungeja, kuntia ja kaupunkiseutuja kestävä kehitystä edistävien toimien taloudellisten, ympäristöllisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa sekä positiivisten ristikkäisvaikutusten vahvistamisessa
- autettiin kaupungeja vahvistamaan poikkihallinnollista dialogia näissä toimissa
- tarjottiin kuntakentälle yleisesti neuvontaa kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa ja arvioinnissa ja toisaalta kuntakohtaista sparrausta erikseen tunnistetuissa ristikkäisvaikutusten arvioinnin haasteissa
- koottiin yhteen tunnistettuja työkaluja ristikkäisvaikutusten arviointiin ja luotiin hankkeen tarpeisiin vastaavia työkaluja.

Työn toteutti Gaia Consulting Oy yhdessä Sweco Finlandin tiimin kanssa. Työ toteutettiin helmikuun 2023 ja marraskuun 2023 välillä.

2 Työn toteutus ja menetelmät

Hanketyö tehtiin tiiviissä yhteistyössä Kestävä kaupunki -ohjelman kanssa. Lähtökohtana työn suunnittelussa ja toteuttamisessa oli laajan yhteistyön kautta tarjota osallistujille tukea ristikkäisvaikutusten arvioimisen oppimiseen sekä eri työskentelytavoilla mahdollistaa osaamisen ja kokemusten jakaminen osallistujien välillä.

2.1 Tukitarpeet ristikkäisvaikutusten arviointiin

Ristikkäisvaikutusten arviointi on jatkuva kehittämis- ja oppimisprosessi, joka tukee parempaa päätöksentekoa ja edesauttaa kestävä kehityksen toimien johdonmukaista suuntaamista ja seuranta. Kuntien toiminta on vaikuttavampaa, kun osataan huomioida eri toimien kokonaisvaikutuksia ja pyrkiä mahdollisuuksien mukaan kasvattamaan positiivisia ristikkäisvaikutuksia tuottavaa toimintaa.

Ympäristöministeriö ja kunnat ovat tunnistaneeet tarpeen systemaattiselle tarkastelulle ja asiantuntija-avulle ristikkäisvaikutusten arvioinnissa, vaikutusten priorisoinnissa ja päätöksenteon tukemisessa. Sen vuoksi tässä työssä keskityttiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin kuntien konkreettisiin tapausesimerkkeihin liittyen:

- a) millä kunnan toimilla halutaan edistää kestävä ratkaisua
- b) mitä kestävyden näkökulmia tämä toimi heikentää (tietoon perustuvat negatiiviset ristikkäisvaikutukset, trade-offs)
- c) mitä kestävyden näkökulmia tämä toimi mahdollisesti vahvistaa (tietoon perustuvat positiiviset ristikkäisvaikutukset ja synergiat)
- d) mitkä ovat olennaisimmat ristikkäisvaikutukset, joiden kohdalla päätetään, onko syytä tehdä vaikutusten arviointia syvällisemmin ja millä menetelmillä
- e) miten päätöksenteossa voisi pyrkiä vahvistamaan positiivisia ristikkäisvaikutuksia ja minimoimaan negatiivisia ristikkäisvaikutuksia

Näihin kysymyksiin pyrittiin vastaamaan seuraavilla työtavoilla.

2.2 Työtavat ristikkäisvaikutusten arviointiosaamisen kasvattamiseksi

Hankkeessa ristikkäisvaikutusten arviointi toteutettiin yhdessä kaupunkien ja kuntien kanssa tunnistettujen kestävyteen liittyvien kysymysten parissa. Nämä kysymykset olivat tilanteita, joissa kunta haluaa edistää toimea, jolla saattaa olla odottamattomia positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia johonkin kestävyden ulottuvuuteen. Eri kokoisia, eri puolella Suomea sijaitsevia kuntia kutsuttiin mukaan pohtimaan kunnan omista tarpeista kumpuavia tapauksia. Mukaan valikoituivat seuraavat kunnat alla luetelluilla kestävyystoimilla.

Taulukko 1. Hankkeeseen osallistuneet kunnat ja niiden kestävyystoimet.

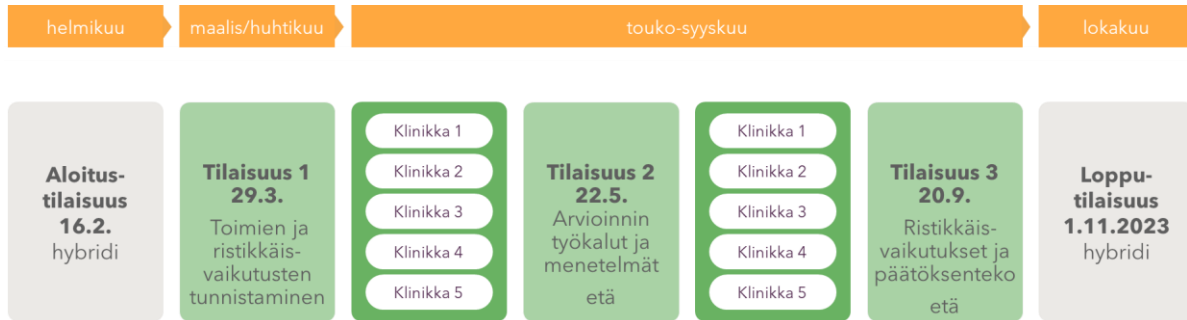
KUNTA	KESTÄVYYSTOIMI
Lappeenranta	Niittyekosysteemien kehittäminen 6-tien varrelle: tienpidon ja sen tarpeiden yhteensovittaminen mm. luonnon monimuotoisuuden, päästöjen vähentämisen, maaperän hiilensidonnan ja ajoturvallisuuden kanssa.
Oulu	Oulun keskeisen kaupunkialueen yleiskaavan ristikkäisvaikutukset: täydennysrakentamiseen, viheraluerakenteeseen, luonnon monimuotoisuuteen ja kestävään liikkumiseen liittyvät ristikkäisvaikutukset.
Porvoo	Gammelbackan alueen kestävä uudistaminen ja alueen palvelutarjonnan kehittämisen ristikkäisvaikutukset. Tarkastelu liittyy erityisesti uuden koulun suunnitteluun.
Rovaniemi	Palveluverkot pitkällä tähtäimellä: kaupunkisuunnittelun keinojen kirkastaminen Rovaniemen palveluverkon suunnittelussa, erityisesti palveluverkon suunnittelun aikajänteen pidentämiseen ja sen vaikutuksiin liittyen.
Vantaa	Vantaan tiivistäminen joukkoliikennevyöhykkeelle: yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ja kasvun sijoittaminen pääosin nykyrakenteeseen sekä tämän vaikutukset erityisesti sosiaalisen kestävyuden ja ympäristöterveyden näkökulmasta (ja asumisen laadun kannalta).

Hanke toteutettiin keskittyen näiden viiden sparraukseen sitoutuneen kunnan konkreettisiin tapauksiin. Sparrattavien kuntien oli mahdollista räätälöidä prosessia parhaiten heidän tarpeisiinsa sopivaksi. Työn toteutukseen osallistuivat työn toteuttanut Gaian ja Swecon projektitiimi¹, ympäristöministeriön Kestävä kaupunki -ohjelman tiimi², eri toimialojen edustajat sparrattavista viidestä kunnasta (Lappeenranta, Oulu, Porvoo, Rovaniemi, Vantaa) sekä muut aiheesta kiinnostuneet kunnat ja organisaatiot.

Yleisenä työn tavoitteena oli kehittää osallistujien osaamista ristikkäisvaikutusten arvioinnista ja rakentaa kestävämpiä päätöksenteon vaikutuspolkuja perustuen monialaiseen tietoon - vähentää negatiivisia ristikkäisvaikutuksia vahvistaen samalla positiivista vaikuttavuutta. Työhön kuului avaus- ja päätöstilaisuuksien lisäksi yhteensä kolme avointa työpajaa sekä kaksi osiota kuntakohtaisia klinikoita (kuva 2). Tilaisuudet klinikoita lukuun ottamatta olivat avoimia kaikille kiinnostuneille kunnille ja organisaatioille.

¹ Susanna Sepponen, Jani Päivänen, Ulla Värre, Matleena Moisio, Filemon Wolfram, Joonas Söderholm ja Johanna Lehto

² Virve Hokkanen, Iina Heikkilä ja Annukka Värtö

Kuva 2. Hankkeen tilaisuudet.

Työpajoja pidettiin yhteensä kolme kappaletta seuraavilla teemoilla:

- Työpaja 1:
 - Johdatus ristikkäisvaikutusten tunnistamisen menetelmiin ja työkaluihin
 - Positiivisten ja negatiivisten ristikkäisvaikutusten tunnistaminen
 - Kunnan sisäisten sidosryhmien tunnistaminen
- Työpaja 2:
 - Olennaisten ristikkäisvaikutusten erottaminen
 - Olennaisimpien vaikutusten arviointisuunnitelma
 - Kunnan sisäisten sidosryhmien ja vastuiden tunnistaminen arvioinnissa
- Työpaja 3:
 - Arvioinnin tulosten hyödyntäminen ja käytäntöjen integroituminen osaksi kunnan päätöksentekoprosesseja.
 - Ristikkäisvaikutusten analyysin ja sen tulosten käyttäminen positiivisten ristikkäisvaikutusten vahvistamiseen kunnan toiminnassa.

Työpajoissa ja niiden valmistelussa hyödynnettiin ajankohtaista tutkimustietoa, kansainvälisiä vertailuja sekä asiantuntija- ja vertaissparrausta. Tulosten yhtenäistämiseksi ja oppien jakamiseksi työpajat aloitettiin ja lopetettiin kaikkien osallistujien yhteisellä työskentelyllä. Työstöosuuksissa sparrattavien kuntien teemoihin keskittyvät sparrausryhmät eriytettiin omiksi työskentelyryhmikseen. Työpajoissa jaettiin jokaiselle sparrattavalle kunnalle kotitehtävä, joka tuki seuraavaan työpajaan valmistautumista. Kotitehtävän toteutukseen tarjottiin projektitiimin asiantuntijatukea klinikoissa.

Klinikoita järjestettiin jokaiselle sparrattavalle kunnalle kaksi kappaletta. Ne olivat vapaamuotoisempia tilaisuuksia, joissa asiantuntijat tukivat kuntia heidän omien tapausten eteenpäin työstämisessä sparraavalla otteella ja vastaamalla kysymyksiin ja tietotarpeisiin.

Hankkeelle perustettiin kaikille osallistujille avoimet sivut Howspace-virtuaalialustalle. Howspacea hyödynnettiin jatkuvan yhteiskehittämisen sekä tiedonjaon alustana. Koko hankkeen aikana toteutettiin aktiivista viestintää ja vuorovaikutusta sparrattavien kuntien, muiden osallistujatahojen sekä laajan yleisön kanssa. Viestinnän ja vuorovaikutuksen ensisijaisena tavoitteena oli aktivoida kuntia ja muita osallistujia osallistumaan työpajoihin ja sparraukseen sekä levittää tietoa hankkeen tuloksista. Howspacen lisäksi kanavina hyödynnettiin Kestävä kaupunki -ohjelman viestintä- ja vuorovaikutuskanavia ja tapahtumia, ympäristöministeriön

viestintäkanavia (mm. Virtuaalikortteli) sekä projektitiimin omia kanavia (ml. blogit ja sosiaalinen media).

2.3 Hankkeen toteutuksen reflektointi

Hankkeen painopiste oli kuntien kanssa tehtävässä työssä. Hanke eteni kokonaisuutena hyvin, ja sparraukseen hakeutuneet kunnat olivat prosessissa aktiivisesti mukana.

Hankkeen alussa sparratut kunnat kertoivat odottavansa hankkeelta kuntien välistä kokemusten ja ratkaisujen jakamista, apua ratkaistavan ongelman tarkempaan määrittelyyn ja konkreettisia työkaluja ristikkäisvaikutusten arviointiin. Lisäksi toivottiin avointa keskustelua ja vertaistukea kuntien kesken. Konsultin fasilitoinnilta odotettiin uusien näkökulmien tuomista käsiin oleviin tapauksiin, apua kunnan oman ajattelun kirkastamiseen, asiantuntemusta tapauksen aihepiiristä sekä kunnan oman etenemisen tukemista.

Hanketoteutus poikkesi alun perin suunnitellusta siinä, että kuntien tarpeisiin ja resurssivajeeseen vastaamiseksi "veturikuntavetoisuuden" sijaan hankkeen työstöosiot olivat konsulttivoitaisia, ja muiden kuin sparrattavien kuntien osallistuminen jäi hankkeessa pistemäiseksi ja keskittyi alku- ja lopputilaisuuksiin - kuntakohtaisen sparrauksen ensimmäisiin työpajoihin osallistui vain vähän muita kuin sparrattavia kuntia. Tämän vuoksi tulosten jakaminen hankkeen jälkeen on keskeistä, jotta tehty työ myös jalkautuu laajasti kuntien käyttöön.

Työskentely sai positiivista palautetta hanketoteutuksen aikana tehdyissä työpajapalautekyselyissä ja keskusteluissa. Hankkeessa kehitettyjä ja esiteltyjä työkaluja pidettiin pääosin onnistuneina ja tarkoituksenmukaisina. Esimerkiksi eri klinikoissa hankkeen aikana testatut kanvakset, taulukot ja kaaviot auttoivat kuntien edustajia tunnistamaan omiin tapauksiinsa liittyviä ristikkäisvaikutuksia. Kunnat myös räätälöivät työkaluja edelleen omiin tarpeisiinsa. Sparraustyö auttoi myös muodostamaan monialaisia yhteistyöfoorumeita kunnan sisällä ja ainakin kahdessa tapauksessa myös ulkopuolisten avaintahojen, ELY:n ja hyvinvointialueen, kanssa. Lisäksi osallistujat pitivät hyödyllisinä käytännön kokemusten jakoa niin sparrattavien kuin muiden osallistuneiden kuntien kesken.

Taulukko 2. Esimerkkejä hankekuntien opeista hankkeen aikana

TEEMA	OPIT
SISÄLLÖT	<ul style="list-style-type: none"> • "Perustyöllä" voi olla suuria ilmasto- ja luontovaikutuksia, jotka tulee huomioida • Pilottikohteiden kautta voidaan määrittää laajempaa vaikutuskuviota
ARVIOINTITYÖ	<ul style="list-style-type: none"> • Ristikkäisvaikutusten arviointi täytyy aloittaa heti työn alussa • SDG-viitekehys toimii tukena kokonaisvaltaiseen arviointiin alkuvaiheessa • Vakiintuneita keinoja on osan vaikutuksista arvioimiseen, mutta kokonaisuutta ei vielä arvioida • Arviointimenetelminä voi toimia esim. kyselyt ja haastattelut, kenttätyöskentely ja auditoinnit • Omien asiantuntijoiden hyödyntäminen ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen

	<ul style="list-style-type: none">• Arvioinnin vastuutaho voi vaihtua prosessin edetessä• Arvioinnissa nousee uusia tutkimus- ja selvitystarpeita• On tärkeää tunnistaa erityisesti negatiivisia vaikutuksia niiden välttämiseksi
MUUTA	<ul style="list-style-type: none">• Tulee muistaa tuoda esiin, mitä strategiaa/linjausta tehtävä suunnittelu palvelee• Ennustettavuus on tärkeää kokonaiskestävyydelle• Sisäinen ja ulkoinen viestintä on tärkeää

3 Tilannekuva kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten arvioinnin haasteista kunnissa

Kuntien tehtävät ovat moninaiset ja niihin liittyvät vaikutukset muodostavat usein pitkiä vaikutusketjuja ja jopa laajoja vaikutusverkkoja. Sosiaalisilla vaikutuksilla, ihmisten tarpeilla, on väistämättä vaikutuksia niin ympäristöön kuin kunnan talouteen. Vastaavasti luonnon ja ilmaston asettamat reunaehdot aiheuttavat vaikutuksia sosiaalisen kestävyden ja taloudellisen kestävyden työhön. Taloudelliset raamit ja taloudellisen kestävyden ylläpitäminen vaikuttaa jälleen omalla tavallaan ympäristöön ja ihmisiin. Tästä syystä ristikkäisvaikutusten arvioiminen on oleellista kaikessa kuntien työssä.

Tässä hankkeessa käsiteltiin näitä vaikutusketjuja ja -verkkoja kuntien kanssa käytännön tapauksien kautta: tienpidon ja sen tarpeiden sovittamista yhteen luonnon monimuotoisuuden ja päästöjen vähentämisen sekä ajoturvallisuuden kanssa, yleiskaavatyön ristikkäisvaikutuksia täydennysrakentamiseen, viheraluerakentamiseen, luonnon moni-muotoisuuteen ja liikkumiseen, kaupungin kehittymisen sosiaalisia vaikutuksia ja kunnan mahdollisuuksia vaikuttaa niihin, palveluverkkoihin liittyvien päätösten ristikkäisvaikutuksia sekä yhdyskuntarakenteen tiivistämistä sosiaaliseen kestävyteen ja ympäristöterveyteen.

Tässä luvussa esitellään hankkeessa tehtyjä havaintoja siitä, millaisia haasteita ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen ja arviointiin liittyy. Haasteet voivat ilmetä eri vaiheissa toimen suunnittelu- ja toteutusprosessia ja vaatia laaja-alaista pohdintaa sekä erilaisia ratkaisuja ja menettelytapoja, joihin edetään seuraavassa luvussa (3).

3.1 Yleisiä haasteita

Kunnilla on runsaasti hyviä, kunnianhimoisia linjauksia, tavoitteita ja painopisteitä kestävyteen liittyen – esimerkiksi ilmastosuunnitelmat ja ympäristöohjelmat, hyvinvointisuunnitelmat, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ja harmaan talouden estämisen linjaukset. Näiden tuominen suunnitelman tai tavoitteen tasolta käytännön tekemiseen ei kuitenkaan aina

onnistu tehokkaasti. Yksi syy tähän on, että kunnan toimien tai tehtyjen päätösten vaikutuksia muihin kuin juuri tavoiteltuihin asioihin ei välttämättä oteta huomioon riittävällä tasolla. Mikäli kunnan perustoiminnan vaikutuksia kestävyuden eri ulottuvuuksiin ei tiedosteta ja käsitellä, kestävyystavoitteiden edistyminen kärsii.

Yleiset haasteet vaikutusten tunnistamisessa ja arvioinnissa liittyvät esimerkiksi poikkihallinnollisuuteen, sopivien työkalujen löytämiseen ja kestävyystyön henkilöitymiseen tai politisoitumiseen.

Ristikkäisvaikutuksissa puhutaan asioista, jotka nimenomaisesti liittyvät moneen eri kohteeseen ja täten koskettavat monen kaupungin alaisen toimijan työtä. Vaikutuksia koskevaa asiantuntemusta on eri puolilla kuntaorganisaatiota. Näiden toimijoiden yhteen saaminen eri toimialoilla ja yksiköissä ja yhteisten käytäntöjen luominen on siten olennaisen tärkeää mutta myös haasteellista. Kaupungin sisällä tiedon jakaminen, yhteistyön ylläpitäminen ja kehittäminen on tärkeää ristikkäisvaikutusten tunnistamiseksi. On myös tärkeää saada arviointitieto poliittisen päätöksenteon prosesseihin. Osaltaan tämä edellyttää sitä, että osataan "kääntää" hyvin spesifistä asiantuntijatietoa kompleksisista kysymyksistä käytännönläheisempään muotoon, jolloin tieto auttaa tekemään informoituja päätöksiä.

Laatikko 1. Kevyt esimerkki ristikkäisvaikutusten vaikutuksista moniin eri toimijoihin.

Täydennysrakentaminen on kunnan toimi, jolla vastataan kuntalaisten asuntotarpeeseen. Sillä tavoitellaan siis sosiaalista kestävyttä ja vaikutus on positiivinen, kun saadaan lisää asumismahdollisuuksia. Täydennysrakentamista ei kuitenkaan toteuteta "tyhjiössä" vaan olemassa olevassa kaupunkitilassa. Rakentaminen aiheuttaa ilmastopäästöjä ja sille voidaan osoittaa alue, jolla on aiemmin ollut puisto. Tällöin täydennysrakentamisella on maankäytön muuttuessa ristikkäisvaikutuksia ilmastoon ja luonnon monimuotoisuuteen eli ekologisen kestävyuden seikkoihin. Toisaalta luonnonläheisyys voi olla asukkaille tärkeä viihtyisyyttä lisäävä tekijä, tai sitä on voitu käyttää esimerkiksi koulujen ja päiväkotien retkikohteena, jolloin puiston katoamisella voi olla negatiivisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Vaikutuksia voi olla myös asuntojen arvoon, jos markkinat arvostivat puiston läheisyyttä. Kulttuurista merkitystä puistolla on voinut olla tuttu paikkana, johon asukkaat liittyvät merkityksiä. Näin täydennysrakentamisella on monenlaisia vaikutuksia, jotka ulottuvat eri kaupungin toimijoiden piiriin, tässä esimerkissä ympäristötoimen, varhaiskasvatuksen ja opetuksen sekä kiinteistökehityksen toimialoille.

Kestävyysasioiden valtavirtaistuessa erilaisia työkaluja kestävyystyön monitorointiin on tarjolla runsaasti. Niiden käyttökelpoisuudesta ja hyödyntämismahdollisuuksista on kuitenkin vaikeaa saada kokonaiskuvaa ja löytää omaan tapaukseen sopivimpia. Kunnat tarvitsevat aloitusvaiheessa ennen kaikkea yhteistä keskustelua ja aikaa sekä resursseja siihen, että uudet käytännöt saadaan organisaation arkeen.

Kestävyysaiheet saattavat edelleen henkilöityä yhteen tai muutamaankin henkilöön organisaatiossa tai politisoitua tarpeettomissa määrin. Organisaation sisällä voi olla erilaisia näkemyksiä, ja usein työhön liittyy myös kaupungin ulkopuolisia toimijoita, kuten esimerkiksi vesilaitokset,

hyvinvointialueet tai valtion organisaatiot, joiden osallistuminen ratkaisujen pohtimiseen on tärkeää.

3.2 Arviointiin liittyviä haasteita

Vaikutusten arviointi ei ole yksinkertaista. Tässä aluvuussa esitellään hankkeessa havaittuja haasteita, joita ristikkäisvaikutusten arviointiin liittyy.

Usein haasteeksi nousee se, mikä on "riittävä" arvioinnin taso. Milloin on syytä syventyä asiaan, ja missä yhteyksissä riittää pintapuolisempi tarkastelu? Esimerkiksi laajat suunnitelmat ja ohjelmat ovat yleispiirteisiä, jolloin silloin on tarpeen tarkastella vaikutuksia kokonaisvaltaisesti, mutta arviointi ei voi olla kovin tarkkaa ja yksityiskohtaista. Pieneen alueeseen kohdistuvat tarkat suunnitelmat johtavat puolestaan yksityiskohtaisiin vaikutustenarviointeihin. Epätäydellisuuden sietäminen on tärkeä osa kestävyystyötä, sillä parhaimmassakaan analyysissä kaikki mahdolliset ristikkäisvaikutukset eivät varmasti tule esiin. Työ vaatii sekä priorisointia että laaja-alaisuutta.

Monesti törmätään vaikeuksiin erityisesti mittareiden suhteen – datan tarve ja saatavuus eivät kohtaa. Mittarointi on hankalaa etenkin teemoissa, joissa edistymistä ei voi mitata pelkästään määrällisesti. Toisaalta asioita voidaan kuntakohtaisesti arvottaa eri lähtökohdista, jolloin mittareiden tulisi lähteä kunnan omista valinnoista: esimerkiksi kunnan arvot, tavoitteet ja priorisoinnit vaikuttavat siihen, mitä halutaan mitata.

Mittarointiin ja seurantaan liittyy myös yhteismitallisuuden haasteita. Eri ulottuvuuksien vaikutukset kuvataan usein eri "yksiköissä" – euroissa, sairastapausten määrässä, viherkertoimen lukemana – jotka eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Päätöksentekoon vietäessä vaikutuksia pyritään yleensä viestimään euroiksi muutettuna, mutta tapa ei välttämättä ole aina paras, sillä arvoihin ei välttämättä sisällytetä esimerkiksi negatiivisia ulkoisvaikutuksia.

Kestävyyden eri ulottuvuuksien välillä on myös eroja siinä, miten helppona tai vaikeana vaikutustenarviointi koetaan. Tämän työn perusteella voi todeta, että taloudellisten vaikutusten tunnistamista ja arviointia pidetään kuntien keskuudessa helpoimpana, mikä johtunee siitä, että (suorien) talous- tai rahavaikutusten seuraamisella on pitkät perinteet ja niitä usein myös priorisoidaan kuntien valinnoissa. Taloudellisten vaikutusten mittaamisessa ja niistä viestimisessä mittarina toimii usein raha – säästöt, tuotot tai menot – ja tällöin vaikutuksia on kohtuullisen helppoa vertailla keskenään. Koska taloudellista kestävyyttä usein käytännön tasolla priorisoidaan, nähdään tärkeänä, että kestävyystyö viedään budjetointiin – se lopulta varmistaa sen, että asioita todella voidaan myös edistää.

Ympäristöön liittyviä vaikutuksia pidetään kunnissa tärkeinä ja nähdään, että ympäristövaikutusten suhteen arviointiosaaminen on varsin kehittynyttä. Tähän vaikuttanee se, että lainsäädäntö tarjoaa siihen monissa tilanteissa selkeän viitekehyksen ja metodit ovat monilta osin vakiintuneita. Maankäytön suunnittelu on kuntien tärkeä tehtävä, joka liittyy ekologiseen kestävyteen hyvin suoraan. Ympäristövaikutusten arviointia tehdäänkin rutiininomaisesti osana suunnitteluprosesseja ja myös ilmastotyö on monille kunnille jo tuttua ja ilmastovaikutusten arviointiin on käytössä yleisesti hyväksytyt ja standardoidut metodit sekä tavoitteenasetannan

tavat. Toisaalta erilaisten ekologisten vaikutusten yhtäaikaisten kokonaisvaltaisten ja moninäkökulmaisten tarkastelujen on haastavaa. Usein tarkastelu keskittyy tiettyyn hankkeeseen tai vain yhteen näkökulmaan, esimerkiksi ilmastoon tai biodiversiteettiin.

Vaikeimpina arvioitavina ulottuvuuksina pidetään sosiaalista ja kulttuurista ulottuvuutta. Näiden vaikutusten arviointiin tarvitaan esimerkiksi yhteiskuntatieteellistä ja hyvinvointiosaamista ja usein sellaisten asiantuntijoiden tavoittamista mukaan keskusteluun, joilla ei ole arkityössä tuntumaa arvioitaviin asioihin, esimerkiksi energia- tai maankäytön hankkeiden suunnitteluprosesseihin. Siten tarvitaan monimutkaisten ja usein teknisten asioiden avaamista arkikielelle, toisinaan erilaisten data-aineistojen tulkintaa, sekä alustavien arviointitulosten keskusteluttamista myös sidosryhmien/osallisten, tyypillisesti alueen erilaisten asukkaiden, kanssa. Mahdollisia vaikutusketjuja olisi pohdittava ihmisten hyvinvoinnista ja arvostuksista käsin, mikä edellyttää myös hyvää paikallistuntemusta. Samalla nämä vaikeimmat arvioitavat teemat edustavat kunnissa usein myös niitä asiantuntijuuksia, joiden arvioinnille ei suoraan ole osoitettu henkilöresursseja.

4 Hankkeessa kehitetyt työkalut ja muita saatavilla olevia työkaluja

Ristikkäisvaikutusten arvioinnissa voidaan hyödyntää erilaisia laadullisia ja määrällisiä menetelmiä. Menetelmien valinnassa on olennaista, että ne ovat tarkoituksenmukaisia toiminnan johtamisen ja kehityksen työkaluina. Niiden pitää myös olla riittävän helppoja käyttää eri tilanteissa. Tässä luvussa esitellään hankkeessa tunnistettuja käytännön keinoja ja ratkaisuja ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen ja arviointiin kunnan toiminnassa.

Olennaista vaikutusten arvioinnissa, menetelmästä riippumatta, on kehittää ymmärrystä toiminnan vaikutuspoluista ja oppia paremmin tunnistamaan olennaisimmat vaikutukset muiden mahdollisten vaikutusten joukossa. Koska nämä vaikutuspolut voivat osua poikkileikkauksella kestäväyyden eri näkökulmiin, arvioinnissa tarvitaan yhteistyötä eri toimialojen ja asiantuntijoiden välillä. Ainoastaan sillä tavalla voidaan varmistaa, että kestävä kehityksen eri näkökulmat tulevat huomioituiksi riittävän systemaattisesti, asiantuntevasti ja läpinäkyvästi. Tämä myös tukee parempaa päätöksentekoa.

Kaikella kunnan toiminnalla voi olla laaja-alaisia vaikutuksia kestäväan kehitykseen. Tästä syystä ristikkäisvaikutusten tunnistaminen ja arviointi liittyy kunnan työhön strategioiden ja investointien tasolta aina toimenpiteisiin saakka. Mahdollisia esimerkkejä on lukemattomia: yhteistä niille on se, että vaikutukset ylittävät yksittäiset asiantuntija-alat, joten vaikutusten huomiointi edellyttää monialaista yhteistyötä. Esimerkiksi ilmasto-ohjelmilla on vaikutuksia lapsiin ja nuoriin; energiantuotantolaitosinvestoinneilla voi olla vaikutuksia lähiluontoon tai kulttuuriympäristöön; kaupunkikehittämisen kokeiluhankkeissa voi olla syytä huomioida eri ryhmien osallisuus tai vaikutukset yrityksiin jne.

Näin ollen kunnan olisi suunnittelun ja päätöksenteon eri vaiheissa aktiivisesti pyrittävä tunnistamaan ne pisteet, joissa on tarvetta ristikkäisvaikutusten arvioinnille.

Yleisiä arvioinnissa sovellettavia menetelmiä ovat³:

- olemassa olevan tiedon hankinnan, kokoamisen ja hyödyntämisen menetelmät (tutkimukset ja selvitykset, tilastot, seurantaraportit, muut vaikutusten arvioinnit)
- uuden tiedon tuottamisen menetelmät (erillisselvitykset, tutkimukset, analyysit, mittaukset, mallilaskelmat)
- osallistumisen ja asiantuntijayhteistyön menetelmät (yleisötilaisuudet, työpajat ja työryhmät, kyselyt, haastattelut)
- analysointi-, systematisointi- ja havainnollistamismenetelmät (erilaiset muistilistat ja jäsenykset, taulukkotarkastelut, kuvat, kartat)

Tässä hankkeessa käsiteltyjen suunnitelmien tai hankkeiden vaikutusten arvioinnissa on useimmiten kyse ennen kaikkea olemassa olevan tiedon kokoamisesta, käsittelemisestä ja hyödyntämisestä, ei niinkään täysin uuden tiedon tuottamisesta. Tällainen vaikutusten arviointi on useimmiten viimekädessä asiantuntijatyötä, jossa tietolähteisiin nojautuen ja erilaisia menetelmiä hyödyntäen tehdään vaikutuksia koskevia päätelmiä. Usein kuntalaisten osallistaminen lukeutuu näihin menetelmiin. Tietolähteet ja menetelmät valitaan tilannekohtaisesti. Useimmiten kannattaa soveltaa suhteellisen yksinkertaisia ja resurssitehokkaita menetelmiä.

Hankkeen aikana kerättiin tietoa siitä, millaisia menetelmiä ja työkaluja hankkeessa mukana olevat kunnat ovat aiemmin käyttäneet ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa sekä vaikutusten arvioinnissa yleisimmin. Tämän lisäksi kartoitettiin muun muassa muissa ympäristöministeriön rahoittamissa hankkeissa esille nousseita menetelmiä ja laadittiin uusia työkaluja hankkeessa analysoitavien tapausten arvioinnin avuksi. Menetelmiä ja työkaluja kartoitettiin ja kehitettiin paitsi ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen ja vertailuun myös tämän tiedon viemiseksi päätöksentekoon.

³ Paldanius, J. 2017. Sova-lain mukaisen ympäristöarvioinnin opas. Ympäristöhallinnon ohjeita 2/2017. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79246/oh2_2017.pdf?sequence=3, luettu 25.10.2023.

Seuraavaksi esittelemme hankkeessa kehitettyjä sekä muualla saatavilla olevia työkaluja, joita hankkeen aikana on hyödynnetty ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen ja arviointiin.

 Strateginen suunnittelun taso	✓ Ilmasto-ohjelma Lapsivaikutukset	✓ Strateginen yleiskaava Biodiversiteettitavoitteet
 Investointien taso	✓ Raideliikenneinvestointi Ihmisten hyvinvointi	✓ Energiantuotantolaitosinvestointi Kulttuuriympäristö
 Kestävyysoimien taso	✓ Ilmastoystävällisten hankintojen kriteerit Sosiaalinen oikeudenmukaisuus	✓ Kaupunkikehittämisen kokeiluhankkeet Eri ryhmien osallisuus

Kuva 3. Vaikutusten arviointia tarvitaan kunnissa monella eri tasolla. Kuvassa annetaan esimerkkejä näkökulmista, jotka saattavat tulla vastaan kunnan toimien suunnittelussa ja valmistelussa

4.1 Hankkeessa kehitetyt työkalut

Hankkeessa kehitetyt ja hyödynnetyt työkalut tukevat ristikkäisvaikutusten arviointia hankkeessa pilotoidun mallin mukaisesti:

1. Ensin tunnistetaan yleisellä tasolla positiivisia ja negatiivisia ristikkäisvaikutuksia sekä keskeiset kunnan sisäiset sidosryhmät.

Työkaluina hankkeessa käytettiin apukysymyksiä yleiskuvan luomiseksi sekä vaikutusketjujen hahmottamisen visualisointia.

2. Sen jälkeen erotellaan olennaisimmat ristikkäisvaikutukset ja luodaan niille arviointisuunnitelma sekä vastuutetaan olennaiset kunnan toimijat arviointiin.

Työkaluina hankkeessa käytettiin taulukkotyökalua olennaisten vaikutusten tunnistamiseen ja erittelyyn.

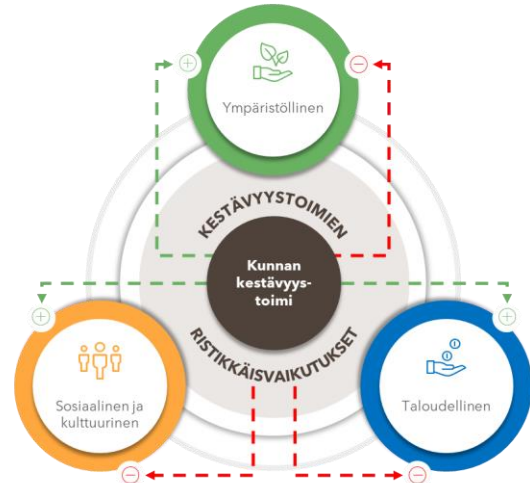
3. Arviointi kytketään osaksi päätöksentekoprosesseja ja tuloksia hyödynnetään parempaan kaupunkikehittämiseen.

Työkaluina hankkeessa käytettiin tunnistettujen vaikutusten sanoittamista viestintään ja kaaviokuvaa ristikkäisvaikutusten arvioinnista osana kunnan päätöksentekoprosessia.

Malli ja sen avainnäkökulmat esitellään kuvassa 4.

Millä toimilla halutaan edistää kestävyttä?	
Mitä muita kestävyden näkökulmia tämä toimi heikentää (tietoon perustuvat negatiiviset ristikkäisvaikutukset, eli trade-offs)?	
Mitä muita kestävyden näkökulmia tämä toimi mahdollisesti vahvistaa (tietoon perustuvat positiiviset ristikkäisvaikutukset ja synergiat)?	
Mitkä ovat olennaisimmat ristikkäisvaikutukset, joiden kohdalla päätetään, onko syytä tehdä vaikutusten arviointia syvällisemmin ja millä menetelmillä?	
Miten päätöksenteossa voisi pyrkiä vahvistamaan positiivisia ristikkäisvaikutuksia ja minimoimaan negatiivisia ristikkäisvaikutuksia?	

Kuva 4. Ristikkäisvaikutusten tunnistamisen malli.

4.1.1 Apukysymykset yleiskuvan luomiseksi

Laatikossa 2 on esitelty hankkeen ensimmäisessä vaiheessa koottu kysymyspatteristo, jonka avulla voidaan tehdä kartoitusta siitä, millaisia vaikutuksia ja ristikkäisvaikutuksia käsillä olevaan toimeen voi liittyä. Apukysymyksillä luodaan yleistä kuvaa ja pyritään muistamaan eri näkökulmat ja teemat, joita kestävyystyöhön voi kunnissa liittyä.

Vaikutusten tunnistamiseen on tärkeää osallistaa sidosryhmiä niin kaupungin sisäpuolelta kuin ulkopuolelta. Tämän hankkeen osallistujina oli vain kuntaorganisaatioiden omia asian tuntijoita, mutta kunnissa tunnistettiin useita kanavia, joita voi käyttää laajempien näkemysten keräämiseen. Näitä ovat muun muassa lausuntopyynnöt (elimiltä kuten nuorisovaltuusto, vanhusneuvostot, alueraadit, jne.) ja kunnan sisäiset vakiintuneet foorumit (kaavoituskatsaukset jne.). Vuorovaikutus on keskeistä suunnittelussa ja vaikutusten arvioinnissa, ja on huolehdittava, että eri kuntalaisryhmät tulevat kuulluksi. Sidosryhmiä olisi hyvä osallistaa mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien riittävästi. Sidosryhmien tuntemus omasta alueestaan voi tuoda esiin arvokasta lisätietoa.

Laatikko 2. Hankkeessa luodut apukysymykset ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen: Millaisia ristikkäisvaikutuksia toimeen voisi liittyä?

Sosiaalinen kestävyys

- Millaisia riskejä tai synergioita voi syntyä liittyen seuraaviin:
 - Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyvyys
 - Asuminen, ruoka, energia, koulutus, työ ja toimeentulo, liikunta ja virkistys, vapaa-aika ja kulttuuri jne.
 - Yhdyskuntarakenne, kaupunkikuva, kulttuuriperintö, maisema
 - Rauha ja oikeus, osallisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen
- Jos teemme toimen, miten se vaikuttaa lasten, nuorten tai eri sukupuolten elämään? Entä eri sosioekonomisiin ryhmiin?
- Kenen ääni tässä toimessa kuuluu, kenen ei?

Ympäristöllinen kestävyys

Millaisia riskejä tai synergioita voi syntyä esimerkiksi liittyen seuraaviin:

- maankäyttö ja rakentaminen
- jätteiden kierrätys
- luonnon monimuotoisuus, kasvillisuus, eliöt
- tulvariski
- melu, värinä
- veden ja maaperän laatu
- ilmastopäästöt
- luonnonvarojen hyödyntäminen
- saasteet, typpi- ja fosforikuormitus

Taloudellinen kestävyys

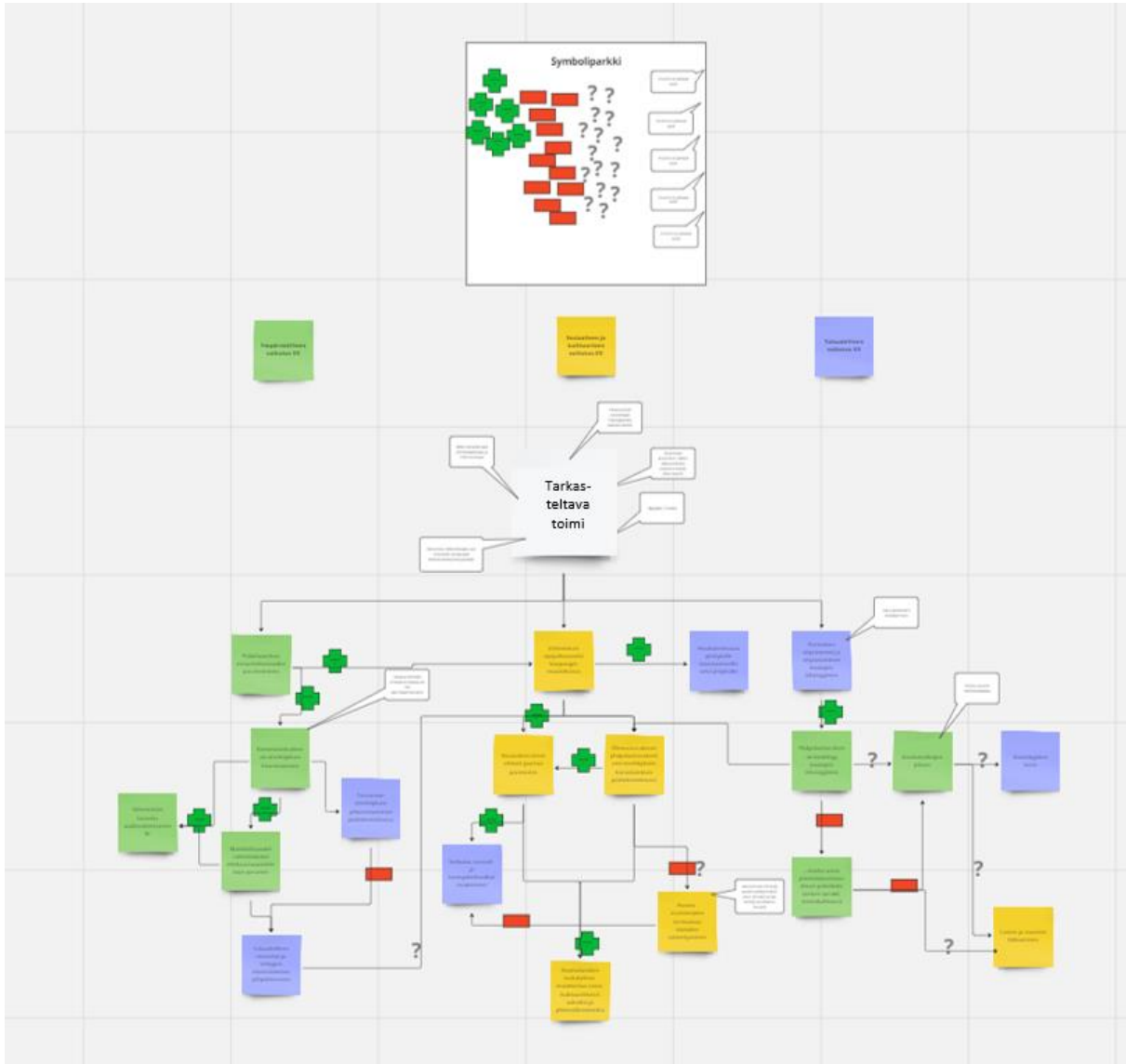
- Millaisia vaikutuksia voi syntyä
 - yritystoimintaan kunnassa?
 - verokertymään ja kuntatalouteen?
 - elinvoimaan, muuttoliikkeeseen?
- Kohdistuuko vaikutukset eri tavoin eri väestöryhmiin?
- Voiko toimeen liittyä harmaan talouden riskejä?

4.1.2 Vaikutusketjujen hahmottamisen visualisointi

Hankkeen ensimmäisessä työpajassa tehtiin alustavia harjoituksia ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa. Arvioinnin tukena käytettiin Miro-alustalle laadittua työtilaa, johon kirjattiin suoria sekä epäsuoria vaikutusketjuja ja niiden ristikkäisvaikutuksia laatikon 2 kysymysten tukena. Kuvan 5 esimerkin mukaisesti vihreillä lapuilla jäsennettiin ympäristövaikutuksia,

oransseilla sosiaalisia ja sinisillä taloudellisia vaikutuksia. Plus-merkeillä merkittiin myönteisiä tai synergisiä ristikkäisvaikutuksia ja miinusmerkeillä ristiriitoja (trade-offeja). Puhekuplilla lisättiin tarkennuksia ja huomioita.

Harjoituksen avulla visualisoitiin vaikutusketjujen kokonaiskuvaa sekä aiheen monimutkaisuutta, ja vastaavaa työtä voi tehdä myös esimerkiksi postit-lapuilla tai käsin piirtämällä laatikossa 2 kuvattujen kysymysten avulla. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan vielä mietitty sitä, miten, millä työkaluilla ja kuka olisi oikea taho arvioimaan näitä vaikutuksia.

Kuva 5. Visuaalinen esimerkki ristikkäisvaikutusten jäsentämisestä Miro-alustalla. Tekstit on sumennettu

4.1.3 Taulukkotyökalu olennaisten vaikutusten tunnistamiseen ja erittelyyn

Hankkeen aikana kehitettiin yleiskuvan luomisen jälkeiselle vaiheelle taulukkotyökalu, jonka avulla voidaan eritellymmän kuvata kestävyystoimen olennaisia vaikutuksia.

Työkalulla tunnistettuja vaikutuksia analysoitiin syvällisemmin, kun vaikutus kuvattiin tarkemmin ja arvioitiin sen suuntaa, suoruutta ja kestoä. Olennaisuuden arvioinnissa hyödynnettiin myös kunnan erityispiirteitä: sen strategiaa ja yleistä keskustelua kunnassa. Laatikossa 2 on listattu taulukkotyökalussa käsitellyt aiheet ja tukikysymykset.

Kuva 6 esittelee työkalun käyttöä taulukkomuodossa, mikä auttaa hahmottamaan olennaisimmat vaikutukset ja luomaan pohjan jatkotyölle.

Laatikko 3. Tunnistamisvaiheen muistilista: Luodussa taulukossa arvioidaan seuraavia asioita

- Vaikutuksen kohteet (keihin tai mihin vaikutus kohdistuu) ja vaikutuksen tyyppi
 - Positiivinen / negatiivinen
 - Suora / välillinen
 - Lyhytaikainen / jatkuva
- Olennaisuusarvio vaikutuksesta
 - Liittyykö kunnan strategian painopisteisiin?
 - Onko kunnassa keskeinen keskustelun tai kiistan aihe?
 - Arvioitu olennaisuus
- Miten eteenpäin?
 - Keitä pitäisi osallistaa arviointiin?
 - Mitä resursseja arviointiin tarvitaan?
 - Mistä lisää tietoa?
- Tärkeimmät ristikkäisvaikutukset ja johtopäätökset
 - Ristikkäisvaikutukset: positiivinen tai negatiivinen
 - Haitallisten ristikkäisvaikutusten lieventämiskeinot
 - Myönteisten ristikkäisvaikutusten vahvistamiskeinot
 - Jatkosuunnittelussa on tärkeää muistaa

Kestävyystoimi:

nimeä toimi	YMP	YMP2 (lisää tarv. sarakkeita)	SOS	SOS 2 (lisää tarv. sarakkeita)	TAL	TAL 2 (lisää tarv. sarakkeita)
Vaikutus (kuvaa kokonaisella lauseella)	<i>Vaikutus ympäristöön (kuvaa kokonaisella lauseella)</i>		<i>Sosiaalinen vaikutus (kuvaa kokonaisella lauseella)</i>		<i>Taloudellinen vaikutus (kuvaa kokonaisella lauseella)</i>	
Vaikutuksen kohteet (keihin tai mihin vaikutus kohdistuu)						
Positiivinen/negatiivinen valitse klikkaamalla ruutuun						
Suora/väillinen valitse klikkaamalla ruutuun						
Lyhytaikainen/jatkuva valitse klikkaamalla ruutuun						
Liittyykö kunnan strategian painopisteisiin?						
Kunnassa keskeinen keskustelun tai kiistan aihe?						
Olenaisuus (1 ei lainkaan - 5 erittäin olennainen)						
Ketkä pitäisi osallistaa arviointiin?						
Arvioinnin resurssit?						
Mistä lisää tietoa?						
Ristikkäisvaikutukset, synergia / ristiriita						
Haitallisten RIST lieventämiskeinot						
Myönteisten RIST vahvistamiskeinot						
Jatkosuunnittelussa tärkeää						

Kuva 6. Hankkeen aikana kehitetty taulukkotyökalu kestävyystoimen vaikutusten kuvaamiseen.

4.1.4 Arviointisuunnitelman tukikehikko

Kun merkittävimmät vaikutukset on tunnistettu, on aika siirtyä varsinaiseen arviointiin. Hankkeessa kukin kunta loi itse oman arviointisuunnitelmansa kehitetyn tukikehikon pohjalta. Tukikehikkoon sisältyivät seuraavat elementit:

1. Arvioinnin menetelmät
2. Arvioinnin aikataulu
3. Arviointiin käytettävät resurssit: työaika, raha
4. Vastuutaho(t) kunnassa
5. Arvioinnin toteuttaja (jos tarvitaan kunnan ulkopuolista tukea)

Käytännössä arviointisuunnitelmiin sisällytettiin esimerkiksi työryhmän kokoamista, kriteeristön alustavaa pohdintaa, tietotarpeisiin vastaavien lähteiden kartoitusta ja käytännön työvaiheiden suunnittelua.

4.1.5 Tunnistettujen vaikutusten sanoittaminen viestintään

Kun ristikkäisistä vaikutuksista on saatu yleiskuva ja niistä olennaisimmat on tunnistettu ja arvioitu, on tieto tärkeää saada vietyä päätöksentekoon ja yleisesti viestintään. Tätä varten hankkeessa testattiin vaikutusten ja niiden seurausten sanoittamista kysymysmuotoon, jolloin

päätöksentekijöiden olisi helpoin ottaa kantaa käsillä olevaan vaikutukseen. Hankkeessa kuitenkin todettiin, että tällaiseen yksinkertaistukseen on suhtauduttava varauksella. Esimerkiksi kovin polarisoiva kyllä/ei-kysymys voi johtaa siihen, että asian voi näennäisen helposti kumota yksinkertaisella vasta-argumentilla, ja monisyisyys jää paitsioon. Kysymysten tulisi olla luonteeltaan avoimia ja keskustelua herättäviä, ja esimerkiksi "Miten"- tai "Millä edellytyksillä" - alkuiset kysymykset toimivat hyvin. Toisena, ehkä parempana keinona kysymysten sijaan ehdotettiin vaikutusten visuaalista havainnollistamista. Visualisointiin voi hyödyntää esimerkiksi aiemmin esiteltyä Miro-työkalua vaikutusketjuineen.

Taulukko 3. Vaikutuksen ja sen seurausten muotoilu kysymykseksi valmistelijoille: havainnollistava esimerkki.

Vaikutus	Seuraus	Kysymys valmistelijoille
Viheralueiden ja kaupunkiluonnon väheneminen	Vähentää monimuotoisuutta	Miten turvataan riittävä luonnon monimuotoisuus kaupunkirakenteen sisällä?
	Kaupunkiluonto ei puhdistaa ilmaa	Miten varmistetaan ympäristöterveys?
	Virkistysympäristöjä joudutaan rakentamaan (esim. kuntosalit)	Pystyykö kaupunki varmistamaan riittävät virkistäytymismahdollisuudet?
	Asukkaat hakevat luontoa kauempaa, mikä tuottaa liikennesuoritteita	Miten kaupunki mahdollistaa liikumisen muualle luontoon?
	Kaikki eivät voi hakeutua luontoon kauemmaksi, mikä lisää epätasa-arvoisuutta	Miten kaupunki mahdollistaa kaikille ihmisille luontokokemuksen?
	Kaupunginosan viihtyisyys laskee ja kasvu siirtyy muualle kaupunkiin / muihin kuntiin	Onko kaupungilla tarjota luonnonläheisiä alueita?

Laatikko 4. Ristikkäisvaikutusten viestintää pohdittaessa on tärkeää muistaa seuraavat asiat:

1. **Ristikkäisvaikutuksista viestittäessä on tärkeää huolehtia ymmärrettävyydestä.** Viestintä kohderyhmittäin on tärkeää: sekä ihmisten erilaisuus huomioiden (eri asiat motivoivat eri ihmisiä) että ihmisten rooli huomioiden (poliitikko, virkahenkilö ja kansalainen tarvitsevat kaikki erilaista tietoa). Viestin on tärkeää olla tarpeeksi yksinkertainen, sillä liian monimutkainen tieto ei ole ymmärrettävää, mutta toisaalta, kuten aiemmin todettiin, liika yksinkertaistaminenkaan ei ole hyväksi.
2. **Viesti kannattaa sitoa kunnan strategiaan ja muihin keskeisiin ohjaaviin dokumentteihin:** kun tieto sidotaan poliittisesti hyväksytyihin strategisiin tavoitteisiin, sen relevanssi saa lisäpontta.
3. **Päätöksiä tehtäessä virkahenkilöt ja poliitikot tarvitsevat eri lailla jäsenneltyä tietoa.** Virkahenkilöiden todettiin tarvitsevan tietoa, jossa tuodaan kunnan toiminnan eri sektoreiden ja toimialojen väliset yhteydet näkyviin. Näin voidaan luoda strategista tietoa, joka syöttää myös pitkän aikavälin suunnitteluun. Lisäksi todettiin, että virkahenkilöille tieto voi olla asiapitoisempaa kuin esimerkiksi kuntalaisviestintä, joka voi olla sävyltään innostavampaa. Keskeistä on varmistaa, että päätöksiä tekevilla virkahenkilöillä on tarpeeksi aikaa perehtyä ja omaksua asia. Poliittisille päättäjille tiedon nähtiin olevan paras silloin, kun ydinviesti tulee selkeästi ja ytimekkäästi läpi. Erityisen toimivana ratkaisuna on pidetty vaikutusten kytkemistä kunnan elinvoimaan.

4.1.6 Kaaviokuva ristikkäisvaikutusten arvioinnista osana kunnan päätöksentekoprosessia

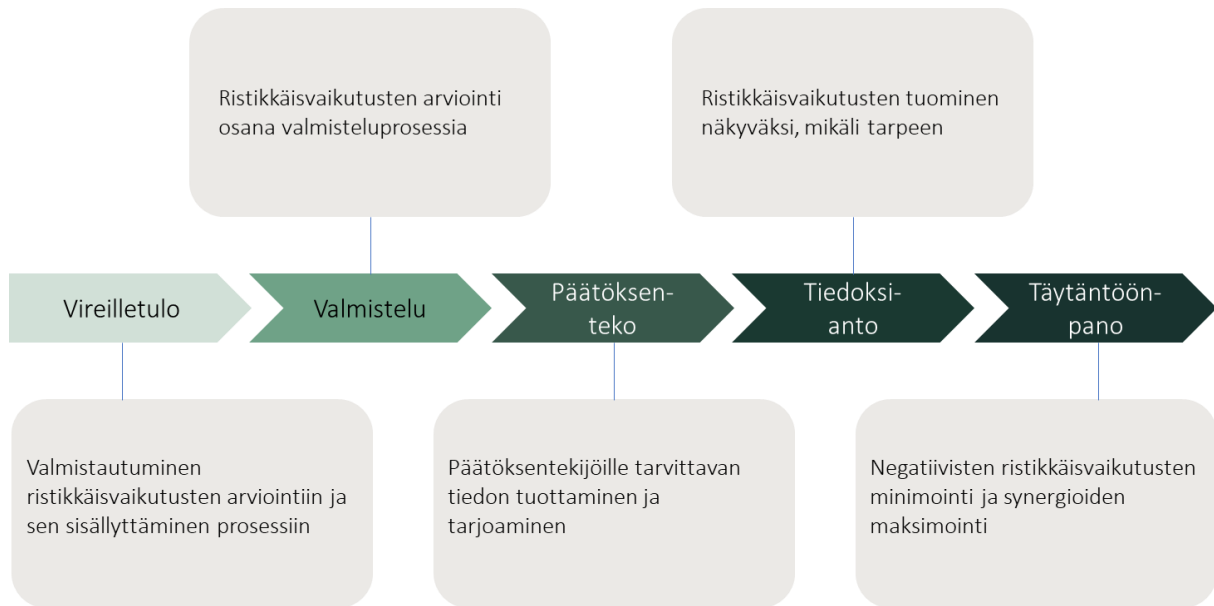
Hankkeen viimeisessä vaiheessa pureuduttiin siihen, kuinka tunnistetut vaikutukset saadaan osaksi päätöksentekoprosessia. Tätä varten luotiin kaaviokuva siitä, missä vaiheessa prosessia arviointi tulisi tehdä, ja missä vaiheessa saattaa tietoon. Prosessin esimerkinomainen runko on kuvattu kuvassa 8⁴. Kuvan avulla voidaan ymmärtää ja osoittaa, että arviointiprosessin tulisi olla sidottuna koko toimen valmisteluun ja täytäntöönpanoon alusta saakka. Myös viestiminen on tärkeää läpi prosessiin, ei vain päätöksenteon hetkellä.

Ristikkäisvaikutusten arvioinnin prosessi tulisi aloittaa jo asian tullessa vireille. Tällöin tulee valmistautua arviointiprosessiin ja suunnitella, miten arviointi ja tulokset sisältyvät koko päätöksentekoprosessiin parhaalla mahdollisella tavalla. Valmisteluvaiheessa ristikkäisvaikutusten arviointi toteutetaan osana valmisteluprosessia. Kun arvioinnin tulokset on saatu, ne tulee

⁴ kunnan viranomaisen päätöksentekomenettely voidaan kuntaliiton mukaan jakaa viiteen eri vaiheeseen: vireilletuloon, valmisteluun, päätöksentekoon, tiedoksiantoon ja täytäntöönpanoon. Lähde: kuntaliitto 2017. Päätöksenteko. Saatavilla <https://www.kuntaliitto.fi/laki/paatoksenteko>, luettu 15.9.2023.

saattaa päätöksenteon pohjaksi. Keskeisiä nivelkohtia, joissa tiedon tulisi olla saatavilla, ovat etenkin (poliittisen) päätöksenteon vaiheet, eli yleensä esim. lautakuntien kokoukset. Tiedoksiantovaiheessa voidaan harkita ristikkäisvaikutusten tuomista näkyväksi, mikäli siitä on hyötyä esimerkiksi päätöksen taustojen ymmärtämiseksi. Täytäntöönpanovaiheessa negatiiviset ristikkäisvaikutukset tulee pyrkiä minimoimaan ja positiivisia synergioita vahvistamaan.

Näin ristikkäisvaikutusten tunnistamisen ja arvioinnin ketju kulkee kunnan päätöksentekoprosessin mukana.

Kuva 7. Ristikkäisvaikutusten arviointi osana kunnan päätöksentekoprosessia.

4.2 Muita saatavilla olevia työkaluja: Esimerkkejä kunnista ja muista hankkeista

Hankkeessa tutustuttiin myös muiden tahojen kehittämiin työkaluihin, joista voi olla hyötyä kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten arvioinnissa. Esittelemme seuraavassa muutaman esimerkin viime aikoina kehitetyistä menetelmistä ja työkaluista.

4.2.1 Kuntaliiton SDG-analyysikanvas

Kuntaliitto on yhdessä kutoskaupunkien eli Espoon, Helsingin, Oulun, Tampereen, Turun ja Vantaan kanssa kehittänyt SDG-analyysityökalun⁵. Työkalu toimii erilaisten strategioiden, ohjelmien (ympäristö-, sivistys, yms.) ja suunnitelmien (palvelu-, toiminta-, tms.) tarkasteluun kestävä kehityksen näkökulmasta. Vaikutusta kestävä kehityksen tavoitteeseen arvioidaan asteikolla suora positiivinen – epäsuora positiivinen – ei vaikutusta – epäsuora negatiivinen – suora negatiivinen. Tämän hankkeen aikana havaittiin, että analyysikanvas toimii myös

⁵ katso <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2023/2249-kuntien-ohjausasiakirjojen-sdg-analyysikanvas-kayttoohje>

vaikutusten tunnistamisen työkaluna ja kun kokonaiskuva on sillä luotu, ristikkäisvaikutuksia voidaan lähteä tarkemmin purkamaan.

Yksi hankkeen kunnista kävi työkalun avulla kestävän kehityksen tavoitteet yksi kerrallaan läpi. Kunkin tavoitteen kohdalla pohdittiin, voisiko suunnitelmalla tai linjauksella (tässä yhdyskuntarakennetta tiivistävä kaavarunko) olla siihen liittyviä vaikutuksia ja jos kyllä, millaisia ne olisivat. Useassa kohdassa todettiin, että vaikutukset voivat olla kumpaa vain, positiivisia tai negatiivisia, riippuen siitä, millaiseksi kaava tai kehittämissuunnitelma lopulta tarkentuu. SDG-analyyssikanvaksella saatiin esiin niitä tekijöitä, joihin on keskeistä kiinnittää jatkosuunnittelussa ja toteutuksessa huomiota, jotta voidaan minimoida negatiivisia vaikutuksia ja vahvistaa positiivisia.

4.2.2 Kokeiluna kehitetty yleisten alueiden moninäkökulmaisen tarkastelukehikko

Yleisten alueiden tarkastelukehikolla⁶ voidaan tunnistaa kaupunkisuunnittelun suunnittelualueen ominaispiirteitä, tarpeita ja tavoitteita. Se pyrkii yhteensovittamaan piirteet, tarpeet ja tavoitteet sekä huomioimaan erilaisia näkökulmia. Kehikko edistää moninäkökulmaisia ratkaisuja, jotka huomioivat sosiaalisen, ympäristöllisen ja taloudellisen kestävyuden.

4.2.3 Kuopion kaupungin vaikutusten ennakoarviointilomake

Kuopion kaupunginvaltuusto on kaupungin strategian hyväksymisen yhteydessä päättänyt, että merkittävien päätösten osalta tehdään arviointi siitä, miten päätettävä asia vaikuttaa Kuopion uuden strategian toteutumiseen. Päätösten vaikutusten ennakoarviointi on tärkeää, sillä kaupungin tekemät päätökset vaikuttavat suoraan tai välillisesti ihmisiin, ympäristöön, talouteen ja yrityksiin. Ennakoarvioinnin on Kuopiossa todettu onnistuvan parhaiten, kun se liitetään osaksi valmistelu- ja päätöksentekokäytäntöjä. Arviointiin käytetään lomaketta⁷, jossa eritellään strategiavaikutuksia, vaikutuksia ihmisiin, vaikutuksia ympäristöön ja ilmastoon, vaikutuksia kunnan talouteen ja henkilöstöön sekä vaikutuksia yrityksiin. Tätä lomaketta voi ristikkäisvaikutusten arvioinnissa käyttää alun yleiskartoituksen tukena, josta siirrytään vaikutusten ketjujen ja verkkojen ymmärtämiseen.

⁶ katso <https://kestavakaupunki.fi/-/yleisten-alueiden-moninakokulmainen-tarkastelukehikko>

⁷ katso <https://kuopio.oncloudos.com/kokous/2023167-4-27979.pdf>

Vaikutukset ihmisiin (Päätösten sosiaaliset ja terveysvaikutukset eri ihmisryhmiin, esimerkiksi sukupuolen, iän, asuinpaikan, kielen, kulttuuritaustan, tulojen, koulutuksen, ammatti- ja työmarkkina-aseman tai erityisryhmän tms. mukaan.)			
		Merkki	Vaikutuksen kuvaus lyhyesti
1	Palvelujen saatavuuteen ja laatuun (esim. sosiaali- ja terveyspalvelut, koulutus, kulttuuri ja liikunta jne.)		
2	Sosiaaliseen elinympäristöön (esimerkiksi ihmissuhteisiin, syrjintään, yhteisöllisyyteen, yhteisölliseen, kulttuuriseen tai hengelliseen osallistumiseen)		
3	Elintapoihin (esimerkiksi ruokavalioon, päihteiden käyttöön, liikuntaan, virkistäytymiseen, riskikäyttäytymiseen)		
4	Terveysteen (fyysinen, psyykinen, sosiaalinen)		
5	Osallistumiseen (osallistuminen päätöksiin ja vaikuttaminen, tiedonsaanti jne.)		
6	Väestöryhmien toimeentulo (työllisyys, talous, varallisuus jne.)		
Johtopäätös ja perustelut			
Vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon (Vaikutukset, jotka aiheutuvat luonnonvarojen ja energian käytöstä ja niihin liittyvistä päästöjen ja jätteiden määrästä, kulutuskäyttäytymisen muutoksesta tai toimintojen sijoittumisesta ja niihin liittyvistä liikkumis- ja liikenneratkaistuista.)			
		Merkki	Vaikutuksen kuvaus lyhyesti
1	Fyysiseen elinympäristöön ja viihtyvyyteen (työ- ja asumisolot, liikenne- ja liikkumismahdollisuudet, esimerkiksi melu, ilman epäpuhtaus, onnettomuusriski jne.)		
2	Maaperään, vesistön ja luonnon monimuotoisuuteen		
3	Ilmatoon (kaupunginvaltuuston päätös) (kasvihuonekaasu- ja pienhiukkaspäästöt)		Ks. strategiavaikutukset
4	Luonnonvarojen käyttöön, jätteiden määrään ja haitallisuuteen sekä kierrätysasteeseen		Ks. strategiavaikutukset
5	Maisemaan, kaupunkikuvaan, kulttuuri-perintöön		
6	Rakennettuun ympäristöön ja yhdyskuntarakenteeseen		
Johtopäätös ja perustelut			

Kuva 8. Ote Kuopion käyttämästä kaupungin tekemien päätösten vaikutusten ennakoarviointilomakkeesta.

4.2.4 Kestävän kaupunkikehityksen indikaattorit

Osana Kestävä kaupunki -ohjelmaa laadittiin kestävän kaupunkikehityksen indikaattorit KEKANUA I ja KEKANUA II-hankkeissa⁸. Tavoitteena on kestävän kaupunkikehityksen avainindikaattoreiden kytkennän testaus eri kokoisissa kaupungeissa ja kunnissa sekä niiden integrointi kuntien johtamisen, suunnittelun ja seurannan prosesseihin. Jatkotyönä toteutetaan myös kestävän kaupunkikehityksen indikaattoreiden nettipohjainen PowerBI-visualisointiratkaisu.

4.2.5 Tulossa: Urbarian kaupunginosien kestävyden indikaattorit

Kaupunkitutkimusinstituutti Urbaria toteuttaa tutkimushanketta⁹ sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyden indikaattoreista, joita voidaan seurata ja soveltaa kaupunginosa- ja korttelikohtaisesti Suomessa. Hankkeen päämääränä on monipuolisesti ja käytännönläheisesti ohjata kaupunkikehitystä ja kehityksen seuraamista kestävämpään suuntaan. Tavoitteena on, että asuinaluekohtaisilla indikaattoreilla voitaisiin seurata alueiden kehitystä ja arvioida sekä verrata alueiden kestävyttä suhteessa toisiinsa. Tämä antaisi osviittaa esimerkiksi siitä, kuinka kestäviä rakennuskannaltaan uudemmat kaupunginosat ovat suhteessa iäkkäämpiin. Projekti on tämän raportin kirjoitushetkellä käynnissä, ja tuloksia odotetaan kesällä 2024.

4.2.6 Tulossa: Ympäristöministeriön haastekimpputyön tulokset

Ympäristöministeriön Kestävä kaupunki -ohjelmassa toteutetaan hanketta¹⁰, jolla halutaan vastata kestävyshaasteisiin, joita ei voida ratkoa vain yhden organisaation tai toimialan sisällä. Työssä käsitellään kolmea eri teemaa: kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa, kestävyystavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu sekä hyvinvoivat yhteisöt sosiaalisesti kestävässä kaupungissa. Niissä kaikissa yhdistyvät kestävyden eri ulottuvuudet. Hankkeen loppuraportti julkaistaan loppuvuonna 2023.

4.3 Muita ristikkäisvaikutusten tunnistamista helpottavia resursseja

⁸ katso <https://kestavakaupunki.fi/-/kestavan-kaupunkikehityksen-indikaattorit-kekanua> & <https://kestavakaupunki.fi/-/ilo-irti-indikaattoreista-kekanuaj>

⁹ katso <https://www.helsinki.fi/fi/kaupunkitutkimusinstituutti/tutkimus/kaupunginosien-kestavyden-indikaattori-hanke>

¹⁰ katso <https://ym.fi/-/kaupungit-ratkovat-kaupunkivihrean-kaupunkisuunnittelun-ja-hyvinvoinnin-kestavyshaasteita>

4.3.1 Ympäristö- ja ilmastovaikutukset

- **Kuntien ilmastotoimien vaikutusarviointityökalu KILTOVA:** <https://laskurit.hiilineutraali-suomi.fi/vaikutusarviointi/> Työkalulla voidaan arvioida, millaisia toimenpiteitä päästöjen vähentäminen ja päästövähennystoimenpiteisiin pääseminen edellyttää.
- **Ilmastokestävä kaavoitus -työkalu KILVA:** <https://sa01kilvaproduct.z6.web.core.windows.net/> Työkalu tuottaa laadullista arviota suunnitelman vahvuuksista ja heikkouksista.
- **Ilmastokestävän kaupungin suunnitteluopas:** <https://ilmastotyokalut.fi/index.htm> Oppaaseen on koottu työkaluja ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnittelun tueksi.
- **Ilmastotavoitteita edistävä kaavoitus -julkaisu (2015):** https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/154436/SY_3_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y Selvityksessä käsitellään ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista sekä ilmastovaikutusten arviointia.
- **Hiilineutraalin rakennetun alueen määritelmä:** <https://figbc.fi/julkaisut/hiilineutraalin-rakennetun-alueen-maaritelma> Määritelmän tarkoituksena on yhdenmukaistaa aluerakentamisen hiilijalanjäljen ja ilmastohyötyjen arviointia, sekä asettaa kehykset hiilineutraaliväitteen tekemiselle.
- **Turun kaupungin sinivihherkerroin:** <https://www.turku.fi/sinivihherkerroin> Kertoimella arvioidaan kasvillisuuden ja pintojen määrää ja laatua sekä suuntaa-antavasti sitä, miten paljon tontin kasvillisuus, pinnat ja mahd. hulevesirakenteet viivyttävät hulevettä.

4.3.2 Sosiaaliset vaikutukset

- **Lapsivaikutusten arviointi:** <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsen-oikeuksien-tee-mapaketit/aluksi-lapsen-etu-on-ensisijainen/miten-lapsivaikutusten-arviointi-toteutetaan> Lapsivaikutusten arvioinnilla voidaan tunnistaa eri ratkaisuvaihtoehtojen vaikutukset lasten oikeuksien toteutumiseen lasten arjessa ja elämässä pitkällä sekä lyhyellä aikavälillä.
- **Sukupuolivaikutusten arviointi:** <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolivaikutusten-arviointi> Sukupuolivaikutusten arviointi on toimenpiteen tai uudistuksen vaikutusten arviointia etukäteen sukupuolten tasa-arvon kannalta.
- **Päätösten vaikutusten ennakoarviointi:** Erilaisia vaikutusarviointeja, mm. liittyen liikuntaan ja liikkumiseen, mielenterveyteen, kieleen tai ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakoarviointi#IVA>
- **San Franciscon kaupungin ilmasto-oikeudenmukaisuuden analyysityökalu:** https://sfenvironment.org/sites/default/files/events/cap_fulldocument_wappendix_web_220124.pdf (Appendix D) Työkalulla voidaan tarkastella ilmastotoimien jakautumisen reiluutta ja eriarvoisuuden syitä.
- **Tulossa: Yhteiskunnan sosiaalisen laadun arviointi:** <https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/sola-yhteiskunnan-sosiaalisen-laadun-arviointi-hyvinvoinnin-vahvistaminen-ja-kustannukset/> Sola-laskentatyökalu perustuu sosiaalisen laadun malliin, jota on tutkittu aiemmin Suomen Akatemian tieteellisessä PROMEQ-projektissa ja kehitetty Keski-Suomen

sairaanhoidopiiriin EPTT-hankkeessa. Sola-laskentamatriisi on hankkeen loputtua (2024 lopussa) Innokylän kautta saatavilla avoimesti.

5 Yhteenvedo ja ehdotukset mahdollisuuksista vahvistaa kestävyystyön positiivisia ristikkäisvaikutuksia

Tässä hankkeessa tuettiin kaupunkeja kestävästä kehitystä edistävien toimien taloudellisten, ympäristöllisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa sekä positiivisten ristikkäisvaikutusten vahvistamisessa. Hankkeessa tuettiin myös hallintoalojen välisen dialogin vahvistamista sekä tarjottiin yleistä neuvontaa ja työkaluja työn tueksi. Hanke oli osa Kestävä kaupunki -ohjelmaa. Lähtökohtana työn suunnittelussa ja toteuttamisessa oli laajan yhteistyön kautta tarjota osallistujille tukea ristikkäisvaikutusten arvioimisen oppimiseen sekä eri työskentelytavoilla mahdollistaa osaamisen ja kokemusten jakaminen osallistujien välillä.

Vaikutusten arviointi kuuluu kuntien päivittäiseen toimintaan monella eri tasolla. Käytännöt ovat vakiintuneita varsinkin yhdyskuntasuunnittelussa, kuten maankäytössä, kaavoituksessa, liikenne-, energia- ja teollisuushankkeissa, luonnonsuojelussa tai vesistösuunnittelussa. Hankkeiden ja ohjelmien vaikutuksia arvioidaan runsaasti ja enimmäkseen hyvin ammattitaitoisesti. Tyypillisesti vaikutustenarviointityö kuitenkin jakautuu esimerkiksi tekijöiden (tilaajat ja tutkijat/konsultit) asiantuntijuuden tai kunnan organisaatorakenteen mukaan sektoreihin, joiden välinen keskustelu jää vähemmälle. Tällöin hankkeen vaikutuksista ei parhaalla mahdollisella tavalla synny monialaista näkemystä ja kestävyuden eri näkökulmien ristikkäisvaikutusten arviointi saa usein vähemmän huomiota.

Vaikutusten arvioinnin tavoitteena on auttaa tunnistamaan sekä negatiivisia että positiivisia vaikutuksia, jotta toimenpiteitä voidaan suunnata tehokkaammin. Tämän hankkeen yhtenä lähtökohtana olikin, että negatiivisiksi oletettuja vaikutuksia tulisi saada selkeämmin esille varhaisemmassa vaiheessa valmisteluprosesseja, jotta niiden toteutumista voitaisiin ehkäistä riittävästi varautumisella - sekä varautua kompensointiin tarvittaessa.

Kuitenkin myös positiivisiin ristikkäisvaikutuksiin ja synergioihin tulisi kiinnittää huomiota, jotta voidaan jo suunnitteluvaiheessa panostaa toimiin, joilla saadaan aikaan mahdollisimman suuri hyöty ihmisille, luonnolle ja ilmastolle sekä kunnan taloudelle. Kun vaikutusten positiiviset synergiat tunnistetaan, voidaan niitä pyrkiä vahvistamaan. Seuraavaksi annamme ehdotuksia tähän työhön.

Toimivat poikkihallinnolliset foorumit: Synergioiden tunnistaminen ja vahvistaminen vaatii poikkihallinnollista pohdintaa. Siihen tarvitaan toimivia foorumeja, joilla varmistetaan erilaisen näkökulmien huomioiminen kunnan sisällä ja tarvittaessa myös laajemmin ulkoisten

sidosryhmien kanssa. Tällaisina foorumeina kannattaa hyödyntää kunnan sisällä jo olemassa olevia rakenteita. Tarvittaessa voi olla perusteltua perustaa tietyn toimen kokonais- ja ristikkäisvaikutusten käsittelyä varten erillinen elin. Tärkeää on, että foorumit ovat toistuvia, vakiintuneita osia kunnan työskentelykäytäntöjä.

Olemassa olevan tiedon parempi hyödyntäminen: Kunnat toteuttavat jo nykyisellään vaikutusten arviointeja strategioiden, suunnitelmien ja investointien yhteydessä. Arvioinnit toteutetaan kuitenkin sektorikohtaisesti, eikä niiden ristiinhyödyntämiseen ole olemassa vakiintuneita käytäntöjä. Olemassa olevan tiedon pitkäjänteinen ja poikkihallinnollinen hyödyntäminen voisi tuoda parempaa kokonaisnäkemystä kestävyiden vaikutuksista ja etenkin ristikkäisvaikutuksista. Olisi tunnistettava, ketkä ja missä tilanteissa voivat hyötyä tuotetun tiedon saamisesta itsestään selvimpien hyödyntäjien lisäksi, ja luoda käytäntö, jossa tieto tulee tehokkaasti käyttöön.

Tietoisuuden ja tietopohjan kasvattaminen: Vaikka tietoa eri toimien moninaisista vaikutuksista löytyy jo paljon, hankkeessa tunnistettiin erityisesti tarve edistää etenkin tietopohjan keuruuta sosiaalisista ja kulttuurisista vaikutuksista ja näiden mittaamisesta. Sosiaalisten ja kulttuuristen kysymysten asiantuntemus on kuntaorganisaatioissa usein monipuolista, mutta hajallaan. Tästä syystä tulee tunnistaa ne asiantuntijat, jotka osaavat tuoda sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat mukaan vaikutusarviointiin ja osallistaa heitä läpi prosessin. Tämä saattaa edellyttää myös osaamisen vahvistamista esimerkiksi koulutuksella. Etenkin positiivisten sosiaalisten vaikutusten vahvistaminen ja näiden pidemmän aikavälin positiiviset ristikkäisvaikutukset kunnan talouteen koettiin näkökulmana, jota tulisi mm. budjetoinnissa vahvistaa. Samoin luonnon monimuotoisuuden vahvistamisen positiiviset ristikkäisvaikutukset nähtiin näkökulmana, jota tulisi sekä tutkia että viestiä huomattavasti aiempaa enemmän. Poikkihallinnollisten foorumeiden lisäksi esim. asiantuntijakuulemisten entistä aktiivisempi hyödyntäminen ja erillisselvitykset koettiin tässä tärkeinä, jotta kunnan sisäisen tiedon lisäksi tietopohjaa voidaan kasvattaa kunnan ulkopuolelta tulevalle tiedolle.

Yhteinen arviointi saman pöydän ääressä: Sisäisten ja ulkoisten foorumeiden rakenteiden lisäksi tarvitaan toimivia kuntalaisten ja muiden ryhmien osallistamisen käytäntöjä. Tällä hetkellä osallistuminen tapahtuu usein hyvin pistemäisenä prosessin aikana aidon yhteiskehittämisen sijaan. Aito yhteiskehittäminen vaatii, että osallistuvat tahot saavat riittävästi tietoa koko prosessin aikana, sitoutuvat sen läpiviemiseen, ja saavat toimivia työkaluja (tai fasilitointitukea) prosessin tavoitteelliseen eteenpäin viemiseen. Joitakin hyviä osallistamisen esimerkkejä tunnistettiin hankkeen aikana, esim. Oulun Kaukovainion alueen kehittämistyöpajat asukkaiden kanssa on koettu tapana edistää vaikuttavampaa vuorovaikutteisuutta.

Kokonaisvaltaisempi vaikutusten arviointi osaksi kunnan päätöksentekoprosessia: Kunnan valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja on tärkeä ennakoida ja analysoida siten, että tunnistetaan ne päätöksenteon paikat, joissa tarvitaan tietoa päätösten moninaisista vaikutuksista. Näissä päätöksenteon paikoissa tulee avata keskustelua päätöksentekijöiden kanssa riittävän laajalla näkökulmalla ja tuodaan tietoa toiminnan todennäköisistä vaikutuksista kestävyiden eri osa-alueisiin. Parempi ennakointi voi pidemmällä aikajänteellä olla myös kustannustehokkaampaa, kun osataan varautua toiminnan vaikutuksiin.

Gaia Consulting Oy

Bulevardi 6 A,
FI-00120
HELSINKI, Finland
Tel +358 9686 6620

HELSINKI | TURKU

You will find the presentation of our staff,
and their contact information, at www.gaia.fi

